

Инж. Ксенија Мирановић

*Завод за унапређивање пољопривреде — Титоград
Станица за сунтропске културе — Бар*

Основни проблеми маслинарства на црногорском приморју

Повољни еколошки услови који владају на црногорском подручју узгоја маслина омогућили су да ова медитеранска култура заузме широке размјере и постане водећа воћна врста. Међутим, ова тако важна пољопривредна култура посљедњих деценија у сталном је назадовању, број стабала се смањује а приноси опадају и јако варирају. Највећи дио маслињака крајње је запуштен и даје слику сасвим екстензивне културе.

На Црногорском приморју има око 530 000 маслинових стабала или 70% укупног броја воћних стабала. Укупан годишњи принос маслина у десетогодишњем просјеку износи 320 вагона плода или око 57,5 вагона уља, односно око 6 kg плода по стаблу. У бруто-приходу из пољопривреде свих општина поменутог подручја маслина учествује око 15% а у односу на воћарство око 85%. У изузетно родним годинама маслина представља главни извор прихода великог број пољопривредних произвођача овог подручја.

Вриједно је напоменути да се маслинарство на подручју Боке знатно разликује од маслинарства на осталом дијелу Црногорског приморја. У њему има око 260 000 маслинових стабала или 48% укупног броја; у укупном приносу ово подручје учествује око 17% а просјечан је принос по стаблу 2,2 kg. Остали дио Црногорског приморја од Будве до Улциња има око 270 000 стабала или 52% а у приносима учествује 83% док је просјечан принос по стаблу око 9,3 kg плода. Ови показатељи нам јасно свједоче да је, у цјелини посматрано, маслинарство на подручју Боке много екстензивније од маслинарства на осталом дијелу Црногорског приморја. Маслинарство је на потезу Будва — Улцињ

екстензивно, али ипак не до тог степена као претходно. Ова екстензивност је мање изражена идући од Боке према Улцињу, гдје се може говорити о маслињацима који дају осјетно веће приносе (десетогодишњи просјечни приноси маслина у улцињској комуни износе око 15 kg плода по стаблу). Тако ова комуна има свега око 15% стабала маслина на Црногорском приморју, а око 44% укупне производње плода маслина.

Маслињаци на Црногорском приморју налазе се на терасима, које су изграђене на благо нагнутих до стрмим теренима, по ободу приморских поља.

Земљишта на овим положајима претежно су флишног а у мањој мјери делувијалног поријекла. У горњем дијелу положаја земљишни слој није ни формиран или је однијет ерозијом те се на површини појављује матични супстрат — флиш. Земљишта на нижим положајима, то су делувијалне творевине, педогенетски неразвијена. Ова земљишта су дубока и растресита. Њихова дубина, механички и хемијски састав и плодност варирају у веома широким границама.

Старост маслина на Црногорском приморју износи просјечно више од 200 година. Познато је из стране литературе да се продуктивни циклус маслине креће до 150 година. Највећа продуктивност постиже се у доба од 40—80 године. Према томе, старост маслина поменутог подручја уз слабу агротехнику једна је од главних препрека за редовне и високе приносе.

Највећи број маслинових стабала посађен је за вријеме венецијанске, турске и аустроугарске владавине на нашем обалном подручју. Маслине су сађене у разним временским раздобљима те отуда и шароликост у сортном саставу.

Од укупног броја стабала на Црногорском приморју отпада у процентима на:

— жутицу	65
— црницу	18
— ситницу	6
— лумбардешку	6
— шаруљу	3
— остале сорте	2

У комунама будванској, барској, и улцињској жутица је водећа сорта и учествује око 97%; у Боки је водећа сорта црница. Обје ове сорте не спадају у високородне, мада је жутица боља и по рандману и по приносима од црнице. У сортименту маслина Црногорског приморја није заступљена ниједна искључиво стона сорта, па ове двије служе и као стоне али само за локално тржиште.

Маслинарство у садашњим условима гајења даје прилично низак доходак. Промјене демографског састава имају великог утицаја на ову грану. На подручју Боке маслинарство је, такође, напуштено јер су људи нашли боље и сигурније изворе

прихода у индустрији, поморству, трговини, туризму, грађевинарству и сл. Слична је ситуација и на подручју Будве, нешто боља је на подручју Бара. У улцињској комуни оскудица радне снаге најмање је изражена.

На запуштање и напуштање маслинарства раније је у великој мјери дјеловао систем обавезног откупа, као и плаћање пореза на основу дохотка. Међутим, ни прелаз на плаћање по катастарском приходу није довео маслину у повољнији положај, јер она није издвојена као посебна култура, него је третирана као воћњак и уврштена у првих 5 класа, (од чега највећи дио отпада на 3. класу) тако да је екстензивни маслињак изједначен са агрумиком или бресквиком, који спадају у најинтензивније пољопривредне културе.

Трећи фактор који је увелико допринио овом стању јесу ниске цијене уљу. Непосредно прије рата (1939. год) 1 kg уља се продавао просјечно по 11 динара, односно за kg уља могло се купити 1,30 kg меса, или 1 kg вуне или 11 kg парадајза. Цијена уљу 1964. год. износила је 450 динара kg па се за један килограм уља могло купити 0,5 kg меса или 0,30 kg вуне или 5,6 kg парадајза. Из овога се види да је цијена маслиновом уљу послје рата знатно опала у односу на друге културе, па је напуштање маслинарства нормална појава.

У постојећим маслињацима агротехника је врло слаба. То је нарочито изражено у Боки которској и Будви. На подручју барске и улцињске општине, а посебно улцињске, стање у маслињацима је нешто повољније. Ово је последица већег броја пољопривредног становништва као и навике да се од масноћа у исхрани употребљава искључиво маслиново уље. Обрада се најчешће састоји од једног копања, или орања на дубини од 8—10 cm које се изводи примитивним оруђима (дрвеном ралицом) и чишћења корова. Изузетно, код појединих власника у Бару примјењује се ђубрење минералним ђубривима (мијешаним). Стајњаком ђубре повремено, и то у улцињској комуни више него у барској. Обрада и ђубрење се често изводе у касно прољеће, а понекад чак и у љетним мјесецима.

Заштити маслина од болести и штеточина не поклања се никаква пажња, а штете су велике. Тако се појединих година сакупља оно што је преостало штеточинама. Маслина је, као и друге воћне врсте, подложна нападу многих штеточина и болести међу којима доминантно мјесто заузима маслинова мушица, маслинов мољац, затим бијели мољац избојака, поткорњаци, а од болести „пауново око“.

Нарочито велике штете причињавају маслинова мушица и мољац — који умањују принос плода у појединим годинама и до 70%. Мољац је од мањег интереса за ово подручје него мушица. Гљивично обољење познато под именом „пауново око“ у годинама повољним за развој негативно утиче на стварање родних пу-

пољака, јер интензивним нападом доводи до опадања листа, те маслина физиолошки слаби.

Прераду маслина овог подручја карактерише неуједначеност постројења, која се крећу од најпримитивнијих (Бока) до савремених (Бар). У херцеговској комуни на полуострву Луштици има око 60 000 маслинових стабала, чији се плодови прерађују у око 80 „млиница“, скоро свако домаћинство има свој млин за „тјештење“ уља. При овако примитивној преради, гдје се искључиво употребљава људска радна снага, остаје високи проценат уља у тијесту — комини, те поред неуједначености квалитета уља, губимо и на приносу. На подручју будванске, барске и улцињске комуне прерада се изводи у савременим постројењима а капацитети су усклађени са производњом.

Број маслинових стабала на Црногорском приморју и данас је импозантан, али стање у којем се култура маслине налази забрињава. Да бисмо донекле побољшали то стање, потребно је да се испитају услови и могућности асанације регенерације једног дијела маслињак. Такође треба испитати могућност подизања савремених засада маслина у приморским пољима и базену Скадарског језера. У те засаде неопходно је, поред високородних уљаних, укључити и квалитетне стоне сорте. За све то потребно је наћи најцелисходније решење. На томе већ ради Станица за суптропске културе у Бару али на уском подручју и у прилично ограниченом обиму.